

S m a a s t y k k e r .

3.

Om tilnavnet Menvæt (Menved).

Af A. D. Jørgensen.

I det biografiske lexikon (IV 550) udtaler prof. Steenstrup om dette tilnavn: „at fortolke ordet som dannet i lighed med det islandske „meinvætr“ en men-vætte, et uhyre, går ikke an, da alle former vise en åben første stavelse og ingen form har „vætte“, alle „vet“, ligesom betegnelsen „et uhyre“ vilde være aldeles i strid med kongens karakter og omdømmet om ham.“ Der sigtes ved denne udtalelse til den forklaring af tilnavnet, som jeg har givet i samme værks 1. bind (s. 34) og flere senere steder, ligesom jeg alt tidligere har fremsat den anden steds. Da det nu ikke vilde se godt ud, om der skulde fortsættes af os og andre forfattere med dobbelte former af samme navn i et og samme værk, tillader jeg mig at foreslå, at vi om muligt enes om opfattelsen af dette ord, der ikke synes at frembyde uoverkommelige vanskeligheder, da det er opbevaret fra selve samtiden. Jeg skal for mit vedkommende selvfølgelig gerne opgive min skrivemåde, hvis der kan føres bevis for, at en anden er rigtigere. For at foranledige en drøftelse heraf, skal jeg begynde med at anføre mine grunde for „Menvæt“ (mén-væt).

Tilnavnet findes første gang i dødebogen fra Lund, i hvilken kongen af en samtidig kaldes Erik Menveet, „vir

austerus et magnus rector" (Weekes udgave s. 289). Den samtidige årbog fra Lund (til 1317) staver det nøjagtig ligedan; en anden samtidig årbog (til 1313) har Menvet. Denne navneform haves også i Århusbogen som tilnavn for en kapellan, der levede samtidig med og var ældre end kongen (Scr. r. D. II 174. IV 25. VI 434). Endvidere bruges den gennemgående af Peder Olsen (I 125. 130. 190. II 215. 258. V 422), der jo i reglen følger ældre kilder. Hamsfort bruger den middelalderlige form Menvetæ (I 294. VII 174), hvis endelse er langt ældre end hans tid¹⁾.

Den første del af dette navn er ikke, som prof. St. udtaler, „åben“; derom vides der intet. Ordet mén skrives aldrig anderledes i vore love, ej heller sammensætningen „meneth“ (mén-ed), eller verbet at „mene“ (formene).

Endvidere kan den anden del af sammensætningen umuligt være det nydanske „ved“, thi dette hedder ved 1300 ufravigeligt „vith“ (vither), aldrig „veth“ (træ, pant) eller „vit“ (forstand), end mindre „vet“. Dette sidste betyder derimod en vætte, et væsen; som i Ivan Løveridder v. 1172: „thin vnde wet“ (Brandt, Romantisk digtning I 36); D. Lynsay, Verdens elendige væsen (1591) s. 119; H. J. Ranch har to gange „vat“: „den onde watt“ (om Goliat s. 33), „ikke som et menneske, men som en vat“ (s. 202); Molbechs Dialektlexikon s. 663: „en væt, et hånsord om et foragteligt, ildesindet menneske“. Ved siden af haves formen vettæ, vætte o. l.²⁾. Sammensætningen haves endelig både på islandsk (meinvættr) og på dansk (Meenvætte, Videnskabernes selskabs ordbog).

Spørgsmålet om Kong Eriks tilnavn er et rent sprogligt. Det er i så henseende af ringe betydning, om hans liv og

¹⁾ Den yngre gavebog i Lund har gjort navnet til Mennewet (Weekes, anf. st.); bispekrøniken i Lund har de to former Menweth og Menvit; P. Olsen har et enkelt sted Mænwet (Scr. VI 627. I 128); Hvidtfeldt endelig Mendved (S. 298).

²⁾ Væt kan også være lig „vægt“, både i vor tids betydning (Henrik Harpestræng 122) og af „veje“ i betydning dræbe: „manvæt“, manddrab (Skånsk kirkelov 13).

gærning efter vor opfattelse svarer til det eller ej. Når det er samtiden der giver en mand tilnavn, vil dette jo så godt som aldrig indeholde en endelig, vel overvejet folkedom, men kun udtrykket for noget enkelt, tilfældigt eller for en enkelt opfattelse; det vil være en partibenævnelse, om man så vil. Hvor forskelligt vilde vor tids konger ikke blive benævnte, eftersom det var den ene eller den anden stand, som skulde give dem navn!¹⁾ Hvad kong Erik angår, da savner et tilnavn som *Menvæt* i den af mig antagne betydning sandelig ikke sin tilknytning, om ikke i andet, så i undertrykkelsen af de jyske oprør eller i hans uforsonlige kamp mod de for kongemord domfældte mænd. Peder Olsen siger med rette om ham, at han var „*vir rigidus, inimicis suis et regni gravis et durus*“ (Scr. I 128). Det vilde ikke have været så underligt, om de fredløse og deres mange venner over hele riget, eller den jyske adel og almue efter hans blodige hævntog, havde kaldet ham for et skarn, et utyske, en *ménvæt* el. l. At *gråbrødrene* til gengæld kaldte ham den fromme (*pius*), kan være karakteristisk både for ham og tiden (Scr. I 294). Eftertidens dom er jo aldeles uafhængig heraf.

¹⁾ Sml. Erik, der først kaldtes *Harefod*, senere *Emune*; Erik *Lam* og *Spage*; Erik *Plogpenning* og den hellige; *Valdemar „des dages“* og „*reprobus*“.